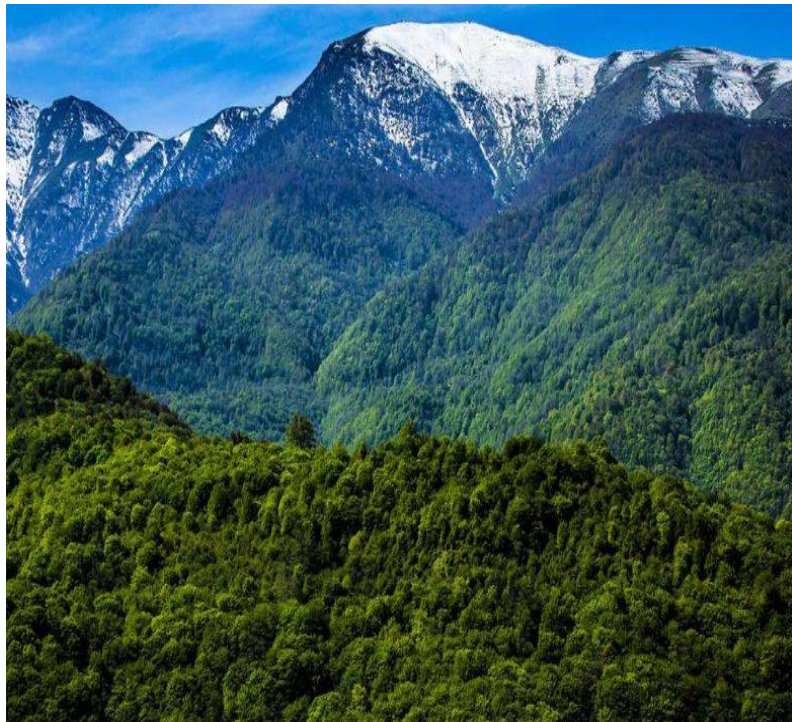

مختصات زیست‌دریایچه بودجه سال ۱۴۰۱

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

گروه پژوهشی نظام‌های نوین برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و مدل‌سازی

مجموعه گزارش شماره ۲۸۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شناسه گزارش

عنوان	محیط زیست در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱
کد شناسه	۱۴۰۰-۹-۱۰۳۲۹
گروه پژوهشی	گروه پژوهشی نظام‌های نوین برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و مدل‌سازی
پدیدآورنده	امور آب، کشاورزی و محیط‌زیست
همکاران	حمید حسین‌پور، سعید دشتی، ایوب غفوری وایقان، حمیده حیدرزاده، مریم هاشمی
مشاور علمی	محمدجواد محسنی‌نیا
ناظر علمی	دکتر فرخ مسجدی
ناشر	مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
طراح جلد	پدرام حاجی اسماعیلی
تاریخ انتشار	دی ۱۴۰۰
مطالب این گزارش لزوماً بیانگر نظر رسمی سازمان برنامه و بودجه کشور و مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری نیست.	
حقوق معنوی اثر به پدیدآورندگان و حقوق مادی آن، به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان برنامه و بودجه کشور تعلق دارد و استفاده از آن با ذکر مأخذ بلامانع است.	
آدرس: تهران- خیابان نجات‌اللهی- خیابان استاد جعفر شهری (سپند)- پلاک ۱۶ شماره‌های تماس ۰۲۱-۴۳۳۰۶۰۰۰ شماره پیام‌رسان ۰۹۹۲۱۵۷۵۸۴۳	
https://www.dfrc.ir/	

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
خلاصه مدیریتی.....	أ
مقدمه	۱
۱- تحلیل و تبیین مهم‌ترین متغیرهای اقتصادی یا اجتماعی بخش و پیش‌بینی آن در سال ۱۴۰۱.....	۳
۱-۱- تحلیل و تبیین نماگرهای عملکردی بخش.....	۵
۱-۲- چالش‌ها، تنگناها و مسائل اساسی در بخش.....	۷
۱-۳- جهت‌گیری‌ها، راهبردها و سیاست‌های بخش، تعیین شده در بخشنامه بودجه ۱۴۰۱.....	۸
۱-۴- تبصره‌های بودجه مربوط به بخش.....	۹
۱-۵- تحلیل و تبیین وضعیت درآمدهای دستگاه‌ها و نوع درآمدهای مختلف در بخش.....	۱۲
۱-۶- تحلیل و تبیین اعتبارات هزینه‌ای بخش (برحسب برنامه- دستگاه اجرایی و...) - ردیف‌های متفرقه.....	۱۳
۱-۶-۱- سایر اعتبارات هزینه‌ای	۱۵
۱-۶-۲- اجرای قانون هوای پاک.....	۱۷
۱-۷- تحلیل و تبیین نماگرهای مالی بخش.....	۱۸
۱-۸- تحلیل و تبیین اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای بخش.....	۲۰
۱-۹- بررسی و تحلیل اصلاحات ساختاری در بودجه دستگاه‌های بخش.....	۲۰
۱-۱۰- مهم‌ترین ویژگی‌های بودجه بخش در سال آتی.....	۲۰
۱-۱۱- ترسیم نقش بخش خصوصی در فعالیت‌های بخش.....	۲۱
۱-۱۲- مهم‌ترین اقدامات و عملیات اولویت‌دار در فعالیت‌های بخش.....	۲۱
۲- بررسی طرح‌ها و پروژه‌های ذیل فصول در هر بخش.....	۲۲
۲-۱- مهم‌ترین تنگناها و مشکلات اجرایی طرح‌ها و پروژه‌های بخش.....	۲۲
۲-۲- راهکارهای خروج از تنگناها در زمینه طرح‌ها و پروژه‌های بخش.....	۲۲
۲-۳- اولویت‌ها در طرح‌ها و پروژه‌های بخش.....	۲۳
۲-۴- تعداد طرح‌ها و پروژه‌های حوزه محیط‌زیست.....	۲۳
۲-۵- نحوه تأمین مالی و طرح‌ها و پروژه‌های بخش.....	۲۳
۲-۶- تحلیل و تبیین اعتبارات تملک دارائی‌های سرمایه‌ای طرح‌ها و پروژه‌ها بر حسب برنامه.....	۲۴
۲-۷- طرح‌ها و پروژه‌هایی که در سال ۱۴۰۱ به بهره‌برداری می‌رسد.....	۲۶
منابع.....	۲۷

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۵	جدول ۱: عملکرد شاخص‌های مهم مرتبط با بخش محیط‌زیست.....
۸	جدول ۲: هدف‌ها، راهبردها و اقدامات اجرایی.....
۱۲	جدول ۳: ردیف‌های درآمدی حاصل از خدمات و جرایم تخریب و آلودگی محیط زیست.....
۱۴۰۱	جدول ۴: مقایسه اعتبارات هزینه‌ای عمومی سازمان حفاظت محیط‌زیست مندرج در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ و لایحه بودجه ۱۴۰۱.....
۱۴	جدول ۵: مقایسه اعتبارات هزینه‌ای عمومی بخش محیط‌زیست در قانون سال ۱۴۰۰ و لایحه سال ۱۴۰۱ به تفکیک برنامه.....
۱۴۰۱	جدول ۶: مقایسه اعتبارات متفرقه هزینه‌ای سازمان حفاظت محیط‌زیست مندرج در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ و لایحه بودجه ۱۴۰۱.....
۱۴	جدول ۷: مقایسه اعتبارات درآمد اختصاصی بخش محیط‌زیست مندرج در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ و لایحه بودجه ۱۴۰۱.....
۱۶	جدول ۸: مقایسه ردیف‌های متفرقه بخش محیط‌زیست در لایحه بودجه ۱۴۰۱ و قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور.....
۱۷	جدول ۹: دستگاه‌های مشمول ردیف درآمدی حاصل از اجرای قانون هوای پاک در لایحه بودجه ۱۴۰۱.....
۱۸	جدول ۱۰: مشخصات ردیف درآمدی حاصل از اجرای قانون هوای پاک در لایحه بودجه ۱۴۰۱.....
۱۸	جدول ۱۱: مقایسه امور، فصل و برنامه‌های هزینه‌ای عمومی بخش محیط‌زیست- هزینه‌ای در لایحه بودجه ۱۴۰۱ در مقایسه با سال ۱۴۰۰.....
۲۰	جدول ۱۲: اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای بخش محیط‌زیست به تفکیک فصل و برنامه در لایحه بودجه ۱۴۰۱.....
۲۵	جدول ۱۳: اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای بخش برحسب طرح‌ها برنامه- دستگاه لایحه سال ۱۴۰۱.....

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۱۳	نمودار ۱: مقایسه درآمدهای قابل تحقق قانون بودجه ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور
۱۵	نمودار ۲: نسبت حقوق و مزایا به سایر اعتبارات هزینه‌ای بر اساس لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور
۱۷	نمودار ۳: مقایسه ردیف‌های متفرقه در لایحه بودجه ۱۴۰۱ و قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور
۱۹	نمودار ۴: سهم فصول مختلف در بخش به درصد
۱۹	نمودار ۵: مقایسه اعتبار فصول مختلف بخش

خلاصه مدیریتی

تخریب محیط‌زیست و بهره‌برداری غیراصولی و بیش از حد منابع در ایران نیز همانند بسیاری از کشورهای جهان در طی قرن‌های گذشته، چشمگیر بوده و تسریع در این روند منجر به تشکیل نهادی بنام کانون شکاربانی و در نهایت سازمان حفاظت محیط‌زیست و همچنین شورای عالی حفاظت محیط‌زیست در کشور شد.

مهم‌ترین وظایف این سازمان، تحقق اصل پنجاهم قانون اساسی کشور (حفاظت از محیط‌زیست و تضمین بهره‌مندی صحیح و مستمر از آن) از طریق حفاظت از اکوسیستم‌های طبیعی کشور، ترمیم اثرات سوء گذشته در محیط‌زیست، پیشگیری و ممانعت از تخریب و آلودگی محیط‌زیست، ارزیابی ظرفیت قابل تحمل محیط در جهت بهره‌وری معقول و مستمر از منابع، برخورد فعال با زمینه‌های بحرانی مسائل محیط‌زیستی منطقه‌ای با استفاده از همکاری کشورهای همجوار و همکاری بین‌المللی، تهیه و تدوین ضوابط و استانداردهای زیست‌محیطی و ... تشکیل شده است که حوزه‌های اجرایی پرچالش و بسیار دشوار حاکمیتی، به‌ویژه در خصوص کنترل آلودگی‌ها (هوا و آب)، پسماندها و حفاظت حیات وحش محسوب می‌گردد.

لزوم توجه به اجرای سیاست‌ها و اقدامات حفاظتی و حمایت از منابع محیط‌زیستی و ایجاد عزم جدی و همه‌جانبه در میان سازمان‌ها، نهادهای دولتی، غیردولتی، جوامع و بهره‌برداران نیز همانند سایر کشورها امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است. به این منظور و برای تحقق اهداف مذکور، در قالب قانون بودجه سنواتی از محل منابع عمومی دولت، اعتباراتی به سازمان حفاظت محیط‌زیست و واحدهای تابعه آن (پژوهشکده حفاظت محیط‌زیست و توسعه پایدار و دانشکده محیط‌زیست)، اختصاص می‌یابد. ماهیت این منابع به صورت اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای است که به ترتیب در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ مبلغ ۱۴۶۷۵ میلیارد ریال (با حدود ۱۶ درصد رشد در مقایسه با سال ۱۴۰۰) هزینه‌ای و مبلغ ۶۳۰۳۳۵۰ میلیون ریال (بالغ بر ۳۶ درصد رشد نسبت به مصوب سال ۱۴۰۰) تملک دارایی‌های سرمایه‌ای پیش‌بینی شد.

از نکات برجسته بودجه‌ای بخش می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- ایجاد ردیف درآمدی ۱۵۰۱۳۲ علاوه بر سازمان حفاظت محیط‌زیست برای «نیروی انتظامی جمهوری اسلامی» و «وزارت کشور - سازمان شهرداری‌ها» و متناسب با آن ردیف متناظر درآمد- هزینه در جدول (۹)- برآورد اعتبارات ردیف‌های متفرقه لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ با شماره طبقه‌بندی ۸۱-۵۳۰۰۰۰ با عنوان «اجرای قانون هوای پاک» و با اعتبار ۳۲۰۰ میلیارد ریال

- ایجاد ردیف مستقل در جدول (۹)- برآورد اعتبارات ردیف‌های متفرقه لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ به منظور حمایت از محیط‌بانان در اجرای قوانین و مقررات مربوطه از جمله «قانون حمایت قضایی و بیمه‌ای یگان محیط‌زیست و جنگل‌بانی و آیین‌نامه مربوطه» طبقه‌بندی ۷۸-۵۵۰۰۰۰ تحت عنوان

«سازمان حفاظت محیط‌زیست- حفاظت از مناطق تحت مدیریت و حمایت از محیط‌بانان» و با اعتبار
۴۰۰ میلیارد ریال

مقدمه

محیط‌زیست مجموعه‌ای از شرایط فیزیکی، زیستی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی است که تمامی موجودات را در بر گرفته و روابط بین آن‌ها را شامل می‌شود. شناخت و گسترش دانش محیط‌زیست وسیله مؤثری برای برانگیختن مسئولیت‌های فردی و اجتماعی در قبال حفاظت و دفاع بهینه از محیط‌زیست بوده و مهم‌ترین عامل جلوگیری از آلوده ساختن آن و نگرش بر توسعه‌ای پایدار است.

برقراری یک تعادل و توازن بین الزامات توسعه و حفاظت از محیط‌زیست و منابع طبیعی می‌تواند رویکرد مناسبی باشد که در عصر حاضر بیشتر باید مورد توجه قرار گیرد. به دنبال چنین رویکردی است که تلفیق اصول و الزامات محیط‌زیستی در نظام برنامه‌ریزی توسعه‌ای کشورها و ضرورت شکل‌گیری نظام یکپارچه برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری‌های تلفیقی در حوزه‌های محیط‌زیست و توسعه که همان توسعه پایدار است، امروزه از اولویت‌های اصلی بسیاری از دولت‌ها محسوب می‌شود.

جمهوری اسلامی ایران همگام با مجامع بین‌المللی، از پیش‌تازان توجه به این موضوع مهم بوده است. پرواضح است که وجود زیرساخت‌های قانونی، اسناد بالادستی و برقراری نظام کنترلی و حاکمیتی در کنار استفاده از مشوق‌های انگیزه‌ای و تشویقی، لازمه حفاظت از محیط‌زیست است.

مهم‌ترین تحول در زمینه تقویت مقررات و تضمین اقدامات محیط‌زیستی پس از انقلاب اسلامی، تصویب اصل پنجاهم قانون اساسی جمهوری اسلامی است که حفاظت از محیط‌زیست را یک وظیفه عمومی تلقی کرده و هرگونه فعالیت مخرب آن را ممنوع می‌داند.

به‌رغم اینکه اصل پنجاهم قانون اساسی بسیار جامع تهیه و تدوین شده است، اما به دلیل درک نادرست از مفاهیم آن، نه‌تنها اقدامات پیشگیرانه نداشته، بلکه با عملکرد ضعیف و ملاحظه‌کاری، در پسابرنامه‌های توسعه‌ای و عمرانی شتاب‌زده دستگاه‌های اجرایی کشور دنباله‌روی کرده است.

از این‌رو، آسیب‌ها و زخم‌های زیادی بر پیکر محیط‌زیست کشور وارد آمده و قربانی توسعه ناپایدار شده است. گزاره نیست گفته شود که این شکل و شمایل ترسیم شده از محیط‌زیست (چینش نامتعادل توزیع جمعیت و سرمایه‌گذاری‌ها در سطح کشور، بحران کمبود آب، انهدام جنگل‌ها، فرسایش شدید خاک، سونامی آلودگی هوا در کلان‌شهرها، خشکیدن تالاب‌ها، عدم ساماندهی و دفع اصولی پسماند در استان‌های شمالی و

کلان‌شهرها و... ورود به کارزار و بازگشایی بسیاری از مشکلات زیست‌محیطی را در شرایط سخت کرونایی و تحریم استکبار جهانی، به شدت دشوار کرده است.

روند رو به افزایش معضلات و مخاطرات محیط‌زیستی در چند سال اخیر باعث شده است تا موضوع حفاظت از محیط‌زیست، بیش از پیش و به تدریج در کانون توجه دولت‌ها، از جمله دولت سیزدهم قرار گیرد و به همین دلیل نیز در برنامه ششم توسعه، توجه ویژه‌ای به محیط‌زیست معطوف شده است که بازتاب آن را می‌توان در مفاد متعدد قانون برنامه ششم توسعه به‌ویژه در ماده (۲) مشاهده کرد. مطابق ماده (۲) مزبور، محیط‌زیست به‌عنوان موضوع خاص و راهبردی برنامه تعیین شده و یکی از اصول و جهت‌گیری‌های بنیادین دولت دوازدهم محسوب گردیده و بر این اساس ایجاد بسترهای لازم برای پایدارسازی محیط‌زیست یک اولویت جدی قلمداد شده است.

افزون بر این در سایر مفاد برنامه ششم از جمله مفاد ماده ۳۸ این قانون بر جنبه‌های مختلفی از حفاظت از محیط‌زیست تأکید شده است. در بررسی ماده ۳۸ قانون برنامه ششم توسعه که به اجرای برخی تکالیف محیط‌زیستی دولت و کلیه دستگاه‌های اجرایی مرتبط تأکید دارد مؤید این مهم است که موضوعاتی مانند گرد و غبار، پسماند، پساب، تالاب‌های کشور و حفاظت و صیانت از عرصه‌های جنگلی و مرتعی از اهمیت به سزایی برخوردار است و حجم وظایف و مسئولیت‌های سازمان حفاظت محیط‌زیست به‌عنوان متولی اصلی تحقق اهداف اصل پنجاهم قانون اساسی، افزایش کمی و کیفی داشته است.

در بررسی ماده ۳۸ قانون برنامه ششم توسعه که به شرح وظایف محیط‌زیست در این قانون می‌پردازد مؤید این مهم است که موضوعاتی نظیر گرد و غبار، پسماند، پساب، تالاب‌های کشور و حفظ و صیانت از عرصه‌های جنگلی و مرتعی از اهمیت به سزایی برخوردار است و حجم وظایف و مسئولیت‌های سازمان حفاظت محیط‌زیست به‌عنوان متولی اصلی تحقق اهداف اصل پنجاهم قانون اساسی افزایش کمی و کیفی داشته است.

با توجه به رویکرد زیست‌محیطی دولت مستقر و اهتمام ایشان به ارتقاء جایگاه محیط‌زیست در کشور ضروری است تا رویکرد اقتصاد سبز به‌عنوان زمینه‌ای برای توسعه و خلق ثروت، استفاده از منابع طبیعی با بهره‌وری بیشتر و در عین حال بهبود وضعیت محیط‌زیست باشد. تعامل سازنده و مؤثر اقتصاد و محیط‌زیست، ویژگی این رویکرد است.

۱- تحلیل و تبیین مهم‌ترین متغیرهای اقتصادی یا اجتماعی بخش و پیش‌بینی آن در سال

۱۴۰۱

برای بخش محیط‌زیست (فعالیت‌ها و اقدامات آن) و اثراتش در اقتصاد کشور برخلاف دیگر بخش‌ها، آمار و ارقام مستقل و دقیقی در دست نیست. بنابراین نمی‌توان نقش محیط‌زیست را در برخی متغیرهای کلان کشور از قبیل تولید ناخالص داخلی، اشتغال، بهره‌وری و ... بیان کرد. با این حال با توجه به فرابخشی بودن موضوع و اثرات محیط‌زیست، می‌توان برخی از آنها را در قالب سیاست‌های کلی محیط‌زیست (ابلاغی مقام معظم رهبری در سال ۱۳۹۴)، به شرح زیر مطرح نمود:

- مدیریت جامع، هماهنگ و نظام‌مند منابع حیاتی (از قبیل هوا، آب، خاک و تنوع زیستی) مبتنی بر توان و پایداری زیست‌بوم، به‌ویژه با افزایش ظرفیت‌ها و توانمندی‌های حقوقی و ساختاری مناسب همراه با رویکرد مشارکت مردمی.
- اصلاح شرایط زیستی به منظور برخورداری ساختن جامعه از محیط‌زیست سالم و رعایت عدالت و حقوق بین نسلی.
- پیشگیری و ممانعت از انتشار انواع آلودگی‌های غیرمجاز و جرم‌انگاری تخریب محیط‌زیست و مجازات مؤثر و بازدارنده آلوده‌کنندگان و تخریب‌کنندگان محیط‌زیست و الزام آنان به جبران خسارت.
- پایش مستمر و کنترل منابع و عوامل آلاینده هوا، آب، خاک، آلودگی‌های صوتی، امواج و اشعه‌های مخرب و تغییرات نامساعد اقلیم و الزام به رعایت استانداردها و شاخص‌های زیست‌محیطی در قوانین و مقررات، برنامه‌های توسعه و آمایش سرزمین.
- حفاظت، احیاء، بهسازی و توسعه منابع طبیعی تجدیدپذیر کشور (دریا، دریاچه، رودخانه، مخزن سدها، تالاب، آبخوان زیرزمینی، جنگل، خاک، مرتع و تنوع زیستی به‌ویژه حیات وحش) و اعمال محدودیت قانونمند در بهره‌برداری از این منابع متناسب با توان اکولوژیک (ظرفیت قابل تحمل و توان بازسازی) آنها بر اساس معیارها و شاخص‌های پایداری، مدیریت اکوسیستم‌های حساس و ارزشمند (از قبیل پارک‌های ملی و آثار طبیعی ملی) و حفاظت از منابع ژنتیک و ارتقاء آنها تا سطح استانداردهای بین‌المللی.
- مدیریت تغییرات اقلیم و مقابله با تهدیدات زیست‌محیطی مانند بیابان‌زایی و گرد و غبار، به‌ویژه ریزگردها، خشکسالی و عوامل سرایت‌دهنده میکروبی و رادیواکتیو و توسعه آینده‌نگری و شناخت پدیده‌های نوظهور زیست‌محیطی و مدیریت آن.

-
- گسترش اقتصاد سبز با تأکید بر:
 - صنعت کم‌کربن، استفاده از انرژی‌های پاک، محصولات کشاورزی سالم و ارگانیک و مدیریت پسماندها و پساب‌ها با بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و توانمندی‌های اقتصادی، اجتماعی، طبیعی و زیست‌محیطی.
 - اصلاح الگوی تولید در بخش‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی و بهینه‌سازی الگوی مصرف آب، منابع، غذا، مواد و انرژی، به‌ویژه ترویج مواد سوختی سازگار با محیط‌زیست.
 - توسعه حمل و نقل عمومی سبز و غیرفسیلی از جمله برقی و افزایش حمل و نقل همگانی، به‌ویژه در کلان‌شهرها.
 - تعادل‌بخشی و حفاظت کیفی آب‌های زیرزمینی از طریق اجرای عملیات آبخیزداری، آبخوان‌داری، مدیریت عوامل کاهش بهره‌برداری از آب‌های زیرزمینی و تبخیر و کنترل ورود آلاینده‌ها.
 - استقرار نظام حسابرسی زیست‌محیطی در کشور با لحاظ ارزش‌ها و هزینه‌های زیست‌محیطی (تخریب، آلودگی و احیاء) در حساب‌های ملی.
 - حمایت و تشویق سرمایه‌گذاری‌ها و فناوری‌های سازگار با محیط‌زیست با استفاده از ابزارهای مناسب از جمله عوارض و مالیات سبز.
 - ترویج و نهادینه‌سازی فرهنگ و اخلاق زیست‌محیطی مبتنی بر ارزش‌ها و الگوهای سازنده ایرانی-اسلامی.
 - تقویت دیپلماسی محیط‌زیست با:
 - تلاش برای ایجاد و تقویت نهادهای منطقه‌ای برای مقابله با گرد و غبار و آلودگی‌های آبی.
 - توسعه مناسبات و جلب مشارکت و همکاری‌های هدفمند و تأثیرگذار دوجانبه، چندجانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی در زمینه محیط‌زیست.
 - بهره‌گیری مؤثر از فرصت‌ها و مشوق‌های بین‌المللی در حرکت به سوی اقتصاد کم‌کربن و تسهیل انتقال و توسعه فناوری‌ها و نوآوری‌های مرتبط.

۱-۱- تحلیل و تبیین نماگرهای عملکردی بخش

به منظور پیشبرد راهبردها و سیاست‌های برنامه ششم در چارچوب مفاد و احکام آن و همچنین سند فرابخش محیط‌زیست در برنامه ششم توسعه، شاخص‌های کمی برای نظارت و پایش اجرای این اسناد در برنامه پنجم و ششم توسعه پیش‌بینی شد. هرچند بررسی روندها و تحولات محیط زیستی کشور طی سال‌های یاد شده تا حدودی نگران‌کننده بوده است، اما با توجه به هدف‌گذاری‌های انجام شده، ظرفیت‌های مناسبی برای تقویت و توانمندسازی محیط‌زیست کشور در برنامه پنجم و به‌ویژه برنامه ششم ایجاد شد که در برخی از شاخص‌های مرتبط با زتاب یافته است. در جدول ۱ خلاصه عملکرد شاخص‌های مهم مرتبط با بخش محیط‌زیست در مقاطع مختلف آمده است.

جدول ۱: عملکرد شاخص‌های مهم مرتبط با بخش محیط‌زیست

حوزه	عنوان متغیر / شاخص	واحد	تا سال ۱۳۹۲	سال ۱۳۹۹	شش ماهه اول ۱۴۰۰*
آموزش، فرهنگ‌سازی و توسعه سرمایه‌های اجتماعی	اجرای برنامه‌های آموزش محیط‌زیست	نفر ساعت	۲۴۰۳۲۱۴	۵۰۰۷۷۱۴	۶۱۸۱۱۰۵
	مناطق دارای ارزش‌گذاری اقتصادی	منطقه	۹	۲۲	۲۳
	تشکل‌های زیست‌محیطی فعال	تشکل	۴۴۳	۱۰۱۲	۱۰۱۲
محیط‌زیست طبیعی و تنوع زیستی	تعداد مناطق دارای طرح‌های توجیهی - تفصیلی	منطقه	۶۴	۱۵۵	۱۶۵
	وسعت مناطق چهارگانه تحت مدیریت سازمان	هکتار	۱۷۰۸۶۶۷۸	۱۹۰۹۷۵۳۶	۱۹۰۹۷۵۳۶
	حفاظت از گونه‌های در معرض تهدید و خطر انقراض	گونه	۲	۱۹	۱۹
محیط‌زیست دریایی و تالاب‌ها	بازرسی - ممیزی محیط زیستی از سکوها و تأسیسات نفتی ساحل و فراساحل	تعداد	۰	۱۵	۱۶
	بازرسی محیط زیستی از بنادر تجاری و صیادی، تأسیسات بندری	تعداد	۰	۴۰	۶۰
	پایش شناگاه‌های ساحلی و طرح‌های سالم‌سازی دریا	پایش	۹۰	۱۴۰	۲۵۰
	بازرسی از اسکراب یاردها و ارائه مجوز فعالیت به سایت‌های بازیافت شناور	تعداد	۰	۳۶	۴۲
	پایش و مدیریت آب و توازن در بنادر اصلی کشور	پایش	۰	۸	۱۵
	پایش و مدیریت دریافت فضولات نفتی در بنادر اصلی کشور	پایش	۰	۸	۱۵
	پایش و مدیریت پسماندهای دریایی در بنادر اصلی کشور	پایش	۰	۸	۱۵
	مناطق حفاظت شده ساحلی و دریایی	هکتار	۴۱۶۲۱۲	۵۸۲۲۱۲	۵۸۲۲۱۲
	تعداد تالاب‌های ثبت شده در کنوانسیون رامسر	تالاب	۲۴	۲۵	۲۵
	تعداد تالاب‌های دارای طرح مدیریت زیست بومی	تالاب	۳	۱۷	۲۱

شش ماهه اول *۱۴۰۰	سال ۱۳۹۹	تا سال ۱۳۹۲	واحد	عنوان متغیر / شاخص	حوزه
۴۳	۴۰	۴۰	ایستگاه	تعداد ایستگاه‌های پایش زیست‌بوم‌های دریایی	
۷	۴	۱	طرح	تدوین طرح جامع مدیریت یکپارچه و جامع سواحل و جزایر کشور	
۷	۴	۰	گونه	تعداد گونه‌های دریایی در معرض خطر دارای برنامه عمل پایش، مدیریت و حفاظت	
۹۸	۷۳	۰	پروژه	مدل‌سازی آلودگی هوای پروژه‌های مشمول ارزیابی	
۱۲۸۲	۷۵۷	۴۱	تعداد	پایش و نمونه‌برداری منابع خاک	
۵۰۸	۵۰۸	۱۸۲	ایستگاه	ایستگاه‌های پایش کیفیت منابع آب- رودخانه‌ها	
۴۲۵	۴۲۵	۳۵	تعداد	پایش و نمونه‌برداری منابع آب زیرزمینی	
۳۹۹۹۴	۲۶۲۳۶	۱۲۶۵۶	تعداد	پایش خوداظهاری	
۳۴۶	۳۰۸	۵۲	طرح	طرح‌ها و پروژه‌های دارای مجوز ارزیابی زیست‌محیطی	
۳۰۵	۳۲۱	۱۸۴	آزمایشگاه	آزمایشگاه‌های معتمد	
۵۱۰	۵۱۰	۳۴۷	صنعت	صنایع دارای سیستم پایش آنلاین	
۲۶۹	۲۶۹	۱۸۲	ایستگاه	ایستگاه‌های پایش کیفیت منابع زیستی	
۱۲۸,۵	۱۲۸,۵	۰	میلیون لیتر در روز	میزان تولید روزانه سوخت بنزین و گازوئیل یورو ۴ در کشور	
۸۱۱	۷۹۸	-	تعداد	توسعه مراکز معاینه فنی خودروهای سبک و سنگین	
۱۱۰	۸۰	۲	جایگاه	اجرای طرح کهاب در جایگاه‌های عرضه بنزین	
۶۶۰	۶۶۰	۳۲۰۰	مرکز دفن	کاهش تعداد مراکز دفن زباله	
۸۸۰	۸۸۰	۳۸۰	طرح	طرح جامع مدیریت پسماندهای شهری	
۲۵	۲۵	۱۳	درصد	افزایش میزان بازیافت پسماندهای عادی	
۳۱۵۶۶۶	۲۲۸۰۰۱	-	هکتار	نهاد کاری، بوته‌کاری، مراقبت و آبیاری	
۱۳۸۴۰۰۰	۹۹۸۹۰۰	-	هکتار	اجرای عملیات حفاظت، قرق و مدیریت چرا در مراتع با پتانسیل غبارخیزی	
۹۷۶۶۰	۸۸۲۳۰	-	هکتار	اجرای عملیات مدیریت رواناب به منظور افزایش رطوبت خاک و توسعه پوشش گیاهی طبیعی	
۵۵۱۴	۵۵۱۴	-	کیلومتر	احداث بادشکن زنده و غیرزنده و تله رسوب‌گیر	
۲۶۵۱۳	۲۶۵۱۳	-	هکتار	نهاد کاری روی مالچ	
۳۲۶۶۰	۲۹۵۳۰	-	هکتار	مدیریت جنگل‌های دست کاشت	
۸۰	۸۰	-	کیلومتر	احداث مجاری انتقال آب به منظور مرطوب‌سازی و مدیریت کانون‌های بحرانی گردوغبار	
۵۲۵۲۰۰۰	۵۲۰۰۰۰۰	-	مترمکعب	اجرای عملیات لایروبی انهار و بهسازی مسیل‌ها جهت آبرسانی به تالاب‌های با منشأ گردوغبار	
					مقابله با ریز گرد‌ها و گرد و غبار

شش ماهه اول *۱۴۰۰	سال ۱۳۹۹	تا سال ۱۳۹۲	واحد	عنوان متغیر / شاخص	حوزه
۵۱۵۱	۳۰۰۰	-	تعداد	نمونه برداری سطحی و اتمسفری منشأهای گرد و غبار در سطح کشور	
۳	۲	-	استان	تکمیل مطالعات اجرایی خوزستان و نظارت بر اجرای آن و انجام مطالعات منطقه سیستان	
۷۵	۷۵	-	کیلومتر	تأمین و پخش آب برای مرطوب سازی کانون های بحرانی	
۲۲۵۵۵	۲۲۵۵۵	-	هکتار	کشاورزی حفاظتی (ترویج و انتقال فناوری، خاک ورزی)	
۲۵۰	۲۵۰	-	تعداد	تأمین و تجهیز دانشگاه های علوم پزشکی کشور	

منبع: سازمان حفاظت محیط زیست ۱۴۰۰- گزارش عملکرد سازمان حفاظت محیط زیست در سال ۱۴۰۰

۲-۱- چالش ها، تنگناها و مسائل اساسی در بخش

- عدم تکمیل فرایند تعیین ارزش اقتصادی زیست بوم ها و منابع زیستی
- ضعف ارزیابی و کنترل آثار زیست محیطی در طرح جامع آمایش سرزمین، طرح های توسعه ای و تولیدی کشور
- ضعف ساختار حکمرانی محیط زیست کشور و ناهماهنگی بخشی و فرابخشی
- ناکافی بودن قوانین، آیین نامه، ضوابط و دستورالعمل اختصاصی در خصوص حفاظت از محیط زیست
- کم توجهی به جایگاه نهادهای مدنی و سازمان های غیردولتی در تصمیم گیری ها و فعالیت های اجرایی
- ناکافی بودن منابع آمار و اطلاعات مورد نیاز مرتبط با محیط زیست کشور
- ناهماهنگی بخشی و فرابخشی در اجرای برنامه آموزش همگانی محیط زیست
- ضعف در پایش و نظارت دقیق بر تولید و انتشار آلاینده های منابع زیستی
- ضعف در نظام و اعمال فرایندهای حفاظت، ارزیابی، پایش، احیا و نظارت بر بهره برداری اجزای تنوع زیستی
- اجرا نشدن برنامه های احیا و حفاظت اکوسیستم ها و زیست بوم های حساس و تخریب یافته
- انزوا در دیپلماسی زیست محیطی بین المللی و منطقه ای و ضعف در همکاری های بین المللی محیط زیست در سطوح مختلف از مذاکرات تا انجام تعهدات و مدیریت اجرای طرح ها و پروژه های بین المللی

- نامتناسب بودن پژوهش‌ها و تحقیقات انجام شده با نیازهای اجرایی و اجتماعی محیط‌زیست کشور و عدم حمایت از تحقیقات، شرکت‌های دانش‌بنیان، اختراعات و فناوری‌های محیط‌زیست
- بحرانی بودن شرایط منابع آب کشور و عدم بهره‌وری تولید، انتقال، توزیع و مصرف انرژی
- گرد و غبار و گسترش آلودگی هوای کلان‌شهرها و شهرهای بزرگ

۱-۳- جهت‌گیری‌ها، راهبردها و سیاست‌های بخش، تعیین شده در بخشنامه بودجه ۱۴۰۱

اگرچه بودجه سال ۱۴۰۱ با رویکرد غالب حفاظت محیط‌زیست ابلاغ نشده و ممکن است به طور مستقیم عبارت، رویکرد یا سیاست مربوط به محیط‌زیست و یا موضوع حفاظت و بهسازی در آن را نتوان یافت، اما با توجه به تدوین بخشنامه با تأکید بر سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی و اهداف و سیاست‌ها و راهبردهای برنامه ششم توسعه، می‌توان مهم‌ترین اهداف، راهبردها و اقدامات لازم در حوزه محیط‌زیست را به شرح جدول ۲ برشمرد:

جدول ۲: هدف‌ها، راهبردها و اقدامات اجرایی

ردیف	هدف‌ها	راهبردها	برنامه‌های اجرایی
۱	کاهش انتشار آلاینده‌های زیست‌محیطی	۱- توسعه اقتصاد کم‌کربن و توسعه فناوری‌های سبز و ارتقاء بهره‌وری سبز	۱- استقرار نظام اقتصاد سبز در توسعه و تقویت همگرایی آن
		۲- بهبود کیفیت هوا، آب و خاک و کنترل انتشار گازهای گلخانه‌ای	۱- بهبود کیفیت منابع زیستی
۲	جلوگیری از تخریب و آلودگی محیط‌زیست و منابع طبیعی و احیاء آنها	۱- حفاظت و بهره‌برداری خردمندانه از منابع سرزمینی و دریایی	۱- ارزیابی طرح‌ها و برنامه‌های توسعه‌ای، تولیدی اقتصادی کشور
		۲- اعمال هزینه‌های آلودگی و تخریب محیط‌زیست در ارزیابی و محاسبات طرح‌ها و اقتصاد کشور	۲- کنترل و کاهش اثرات گرد و غبار و تغییر اقلیم در حوزه ملی و بین‌المللی
۳	حفاظت و احیای تنوع زیستی کشور	۱- حفظ تنوع زیستی و بهبود شرایط زیست‌بوم‌های خسارت‌دیده، بحرانی و حساس	۱- حفاظت از تالاب‌ها و رودخانه‌های کشور و مدیریت آن
		۲- حفاظت از گونه‌های حیات وحش	۲- حفاظت از گونه‌های حیات وحش
		۳- حفاظت از ایمنی زیستی و ذخایر ژنتیکی کشور	۳- حفاظت از ایمنی زیستی و ذخایر ژنتیکی کشور
		۴- افزایش سطح حفاظت و صیانت از مناطق چهارگانه محیط‌زیست	۴- افزایش سطح حفاظت و صیانت از مناطق چهارگانه محیط‌زیست
۴	حکمرانی مطلوب محیط زیستی	۱- ارتقای آموزش و مشارکت‌های مردمی برای حفاظت از محیط‌زیست و منابع طبیعی	۱- ارتقاء شاخص فراگیری و اثربخشی آموزش و آگاهی‌رسانی و مشارکت عمومی محیط زیستی
		۲- توسعه و اشاعه اطلاعات زیست‌محیطی	۱- توسعه و ارتقاء شاخص دانش و مهارت نیروی انسانی در سازمان
		۳- ارزشگذاری خدمات تنوع زیستی، محاسبه خسارت و سبز شدن حساب‌های ملی	۲- بهبود شاخص پژوهش و نوآوری زیست‌محیطی
		۱- استقرار نظام آمایش سرزمین و توازن منطقه‌ای	۱- استقرار نظام آمایش سرزمین و توازن منطقه‌ای

برنامه‌های اجرایی	راهبردها	هدف‌ها	ردیف
۱- مدیریت اثربخش اثرات متقابل محیط‌زیست کشور در حوزه منطقه‌ای و جهانی و مبادله اطلاعات و تجارب سودمند و بهبود شاخص اثربخشی دیپلماسی محیط زیستی	۴- دیپلماسی محیط‌زیست		
۲- استقرار نظام مدیریت جامع داده‌ها، آمار، اطلاعات و دانش محیط زیستی			

منبع: سازمان برنامه و بودجه کشور، اسناد بخشی قانون برنامه ششم توسعه، ۱۳۹۶

۴-۱- تبصره‌های بودجه مربوط به بخش

معضلات زیست‌محیطی روزافزون کشور در سال‌های اخیر باعث شده تا علاوه بر تأکید بر ضرورت حفاظت از محیط‌زیست در اسناد برنامه ششم و همچنین سیاست‌های کلی نظام در زمینه محیط‌زیست، موضوع محیط‌زیست در تبصره‌های بودجه سنواتی کشور نیز مورد توجه قرار گیرد. از مهم‌ترین آنها می‌توان به تبصره‌های زیر اشاره کرد که این موضوع از اهمیت بیشتر حفاظت از محیط‌زیست از سوی دولت حکایت دارد:

تبصره‌های تخصصی - بخشی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

بند (و) تبصره (۶):

در اجرای ماده ۶ قانون کمک به ساماندهی پسماندهای عادی با مشارکت بخش غیردولتی مصوب ۱۳۹۹/۱/۲۰، وزارت امور اقتصاد و دارایی از طریق سازمان امور مالیاتی کشور موظف است یک در هزار ارزش مواد اولیه، قطعات و کالاهایی که تمام یا قسمتی از آنها قابل بازیافت است را اخذ و منابع حاصله را به ردیف درآمدی شماره ۱۶۰۱۸۹ واریز نماید.

فهرست مواد اولیه، قطعات و کالاهای فوق‌الذکر حداکثر دو ماه پس از ابلاغ این قانون، توسط سازمان محیط‌زیست تعیین و اعلام می‌شود. تولیدکنندگان و واردکنندگان که با تأیید سازمان حفاظت محیط‌زیست نسبت به بازیافت پسماند حاصل از مواد اولیه، قطعات و کالاهای خود اقدام نموده‌اند، مشمول این عوارض نمی‌شوند.

منابع وصولی تا سقف ده هزار میلیارد (۱۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال از محل ردیف شماره ۳۸-۵۳۰۰۰۰۰ جدول شماره (۹) این قانون در اختیار وزارت کشور قرار می‌گیرد تا پس از مبادله موافقت‌نامه با سازمان برنامه و بودجه کشور برای بازیافت پسماندهای حاصل از کالاهای مزبور (ایجاد تأسیسات منطقه‌ای تبدیل پسماند به مواد و انرژی) با اولویت مشارکت بخش خصوصی و نظارت سازمان حفاظت محیط‌زیست مصرف شود. بازیافت پسماندهای حاصل از کالاهای مزبور (ایجاد تأسیسات منطقه‌ای تبدیل پسماند به مواد و انرژی) با اولویت مشارکت بخش خصوصی مصرف شود.

بند (ز) تبصره (۶):

بیست درصد (۲۰٪) از منابع حاصل از عوارض آلاینده‌گی موضوع عوارض سبز ماده ۲۷ قانون مالیات بر ارزش افزوده سال ۱۴۰۰ (نحوه مصرف آن در ماده ۴۰ قانون مذکور) به سازمان حفاظت محیط‌زیست (صندوق ملی محیط‌زیست) اختصاص می‌یابد تا پس از مبادله موافقت‌نامه با سازمان برنامه و بودجه کشور بر اساس ماده (۵) اساسنامه صندوق مذکور صرف اعطای تسهیلات و حمایت‌های مالی برای کاهش آلودگی‌های زیست‌محیطی و جلوگیری از تخریب محیط‌زیست در همان شهرستان شود.

لازم به ذکر است موضوع عوارض سبز پیش از این تحت عنوان عوارض آلاینده‌گی در قالب جزء (۳) بند «ب» ماده (۶) قانون برنامه ششم توسعه اخذ و در اختیار شهرداری‌ها و دهیاری‌های مناطق در معرض قرار می‌گرفته است. در سال ۱۳۹۹ به استناد بند «ن» تبصره (۶) قانون بودجه، مقرر بوده ۳۵ درصد از عوارض وصولی از طریق صندوق ملی محیط‌زیست برای حفاظت محیط‌زیست و کاهش آلودگی‌ها به مصرف برسد. طبق آخرین اطلاعات اخذ شده معادل ۹۰۶۷ میلیارد ریال به حساب صندوق مزبور واریز که معادل ۳۰۸۹ میلیارد ریال آن صرف اعطای تسهیلات مورد نظر گردید.

تبصره‌های تخصصی - فرابخشی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

تبصره (۱) - بند (ز)

وزارت نفت مکلف است معادل مبلغ یکصد و پنجاه هزار میلیارد (۱۵۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال نفت خام مازاد بر سقف منابع جزء (۱) بند (ب) این تبصره را به صورت ماهانه در اختیار پالایشگاه‌ها قرار دهد تا بر اساس تخصیص سازمان برنامه و بودجه کشور، مواد اولیه قیر (وکیوم باتوم) تحویل دستگاه‌های اجرایی زیر شود.

جزء ۴ بند (ز):

وزارت جهاد کشاورزی (سازمان جنگل‌ها و مراتع و آبخیزداری کشور برای بیابان‌زدایی و انجام عملیات مالچ پاشی یا خاک‌پوش سازگار با محیط‌زیست)

تبصره (۶) - بند (ل):

توزیع منابع موضوع ماده ۳۹ قانون مالیات بر ارزش افزوده مصوب سال ۱۴۰۰ بر اساس نظر وزیر کشور انجام می‌پذیرد.

۲- وزارت کشور موظف است از طریق شهرداری‌های کشور در سقف یک درصد (۱٪) سهم افزایش یافته شهرداری‌ها از محل قانون مالیات بر ارزش افزوده مصوب سال ۱۴۰۰ تا سیصد هزار میلیارد (۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال را برای اجرای طرح‌های حمل و نقل عمومی درون‌شهری (شامل ناوگان

اتوبوسرانی و تاکسیرانی و قطار شهری و حومه)، ساماندهی و مدیریت پسماند، تأمین نردبان هیدرولیکی و ماشین‌آلات آتش‌نشانی و تأمین، تجهیز دوربین‌های ترافیک شهری اختصاص دهد. سهم اعتبارات هر شهرستان برای موارد فوق‌الذکر توسط وزارت کشور به شهرداری‌ها ابلاغ می‌گردد. وزارت کشور موظف است گزارش‌های لازم را در مقاطع سه ماهه پس از جمع‌بندی به سازمان برنامه و بودجه کشور و کمیسیون عمران مجلس شورای اسلامی ارائه نماید.

تبصره (۸) - بند (ج)

ج- شرکت‌های آب منطقه‌ای استان‌ها و سازمان آب و برق خوزستان مکلفند از محل منابع داخلی خود و بخشی از اعتبارات طرح‌های تعادل‌بخشی و تغذیه مصنوعی در قالب وجوه اداره شده نسبت به تأمین هزینه‌های خرید و نصب شمارشگر (کنتور)های حجمی و هوشمند چاه‌های آب کشاورزی مجاز اقدام کنند و اصل مبلغ تسهیلات پرداختی را بدون هیچ‌گونه سود به صورت اقساط با زمان‌بندی که به تصویب وزرای نیرو و جهاد کشاورزی می‌رسد از کشاورزان صاحب این چاه‌ها دریافت کنند.

۱۰۰ درصد اقساط وصولی برای اجرای طرح‌های احیاء و تعادل‌بخشی منابع آب زیرزمینی در اختیار شرکت‌های آب منطقه‌ای استان‌ها و سازمان آب و برق خوزستان قرار می‌گیرد.

ه- در اجرای بند (ب) ماده (۳۳) قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶ با اصلاحات و الحاقات بعدی و برای حفظ و صیانت از آبخوان‌های کشور، شرکت‌های آب منطقه‌ای استان‌ها و سازمان آب و برق خوزستان مکلفند با توجه به شرایط اقتصادی و اقلیمی مناطق مختلف کشور از مصرف‌کنندگان آب کشاورزی برای چاه‌های مجاز فاقد شمارشگر (کنتور) هوشمند بر اساس پروانه بهره‌برداری آنها و برای چاه‌های مجاز دارای شمارشگر (کنتور) هوشمند بر اساس برداشت مجاز از آنها، به ازای هر متر مکعب برداشت آب از آبخوان‌ها، حداکثر معادل ۶۰۰ ریال متناسب با کشت غالب منطقه و میزان درآمد کشاورزان مطابق دستورالعمل مشترک وزرای نیرو و جهاد کشاورزی، دریافت و به ردیف شماره ۱۶۰۱۱۲ جدول شماره ۵ (این قانون نزد خزانه‌داری کل کشور واریز نمایند. معادل مبلغ واریزی پس از مبادله موافقت‌نامه از محل ردیف ۵۰-۵۳۰۰۰۰ جدول شماره ۹) این قانون به کشاورزان خسارت‌دیده از خشک‌سالی از طریق صندوق بیمه محصولات کشاورزی، خسارت نکشت به کشاورزان همان منطقه، برنامه‌های تعادل‌بخشی، آبخیزداری و اجرای طرح‌های افزایش بهره‌وری آب پرداخت می‌گردد. آیین‌نامه اجرائی این بند توسط وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی و سازمان برنامه و بودجه کشور تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد. در اجرای این بند، اساسنامه صندوق بیمه محصولات کشاورزی اصلاح و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

در خصوص چاه‌های غیرمجاز وفق بند (ه) ماده (۴۵) قانون توزیع عادلانه آب نسبت به مسلوب‌المنفعه نمودن این چاه‌ها اقدام و جریمه مربوط به میزان برداشت آب تا زمان انسداد چاه به ازای هر مترمکعب

حداکثر ۳۰۰۰ ریال متناسب با افت سفره و حجم کسری مخزن سفره که حسب دستورالعمل وزیر نیرو تعیین می‌شود، دریافت می‌گردد.

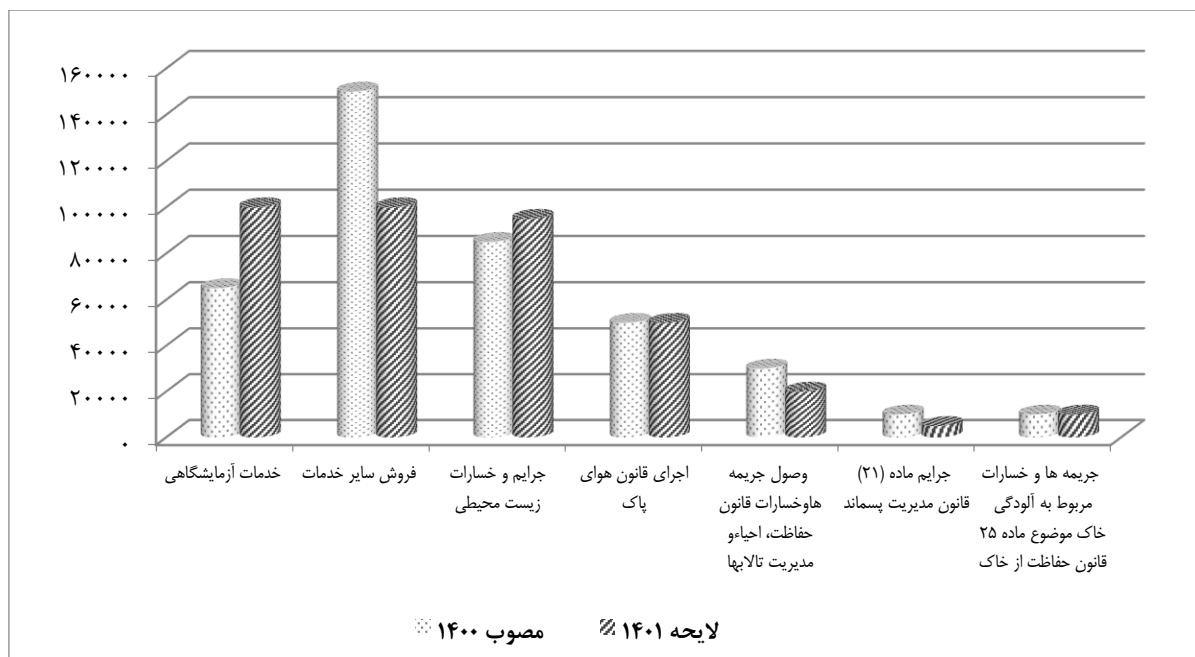
۱-۵- تحلیل و تبیین وضعیت درآمدهای دستگاه‌ها و نوع درآمدهای مختلف در بخش

حفاظت از محیط‌زیست اصولاً امر حاکمیتی تلقی می‌شود، اما این مهم هرگز بدون مشارکت و همراهی مردم موفق و میسر نیست. از طرف دیگر همواره اشخاصی بنا به ماهیت فعالیت و کار خود و یا در اثر سهل‌انگاری و کوتاهی، آسیب‌هایی را به منابع و محیط اطراف خود وارد می‌کنند که برای محیط‌زیست انسان‌ها و حیات وحش و تنوع زیستی زیان‌آور است. در هر حال برخی از این اشخاص توجهی به اثرات نامطلوب فعالیت خود نداشته و بدون اینکه به بهسازی محیط و یا احیای مناطق تخریب و آلوده شده مبادرت نمایند، به فعالیت‌ها و اقدامات مخرب خود ادامه می‌دهند. بر این اساس قانون‌گذار برای مرتکبین این‌گونه اقدامات ضمن وضع جریمه، اعاده به وضع اصلی موضع را نیز تکلیف نموده است. اخذ جریمه از تخریب‌کنندگان و آلوده‌کنندگان محیط‌زیست و مصرف آن برای پایش و بهسازی محیط‌زیست تقریباً در تمامی کشورهای دنیا امروزه متداول می‌باشد که یکی از شیوه‌های تأمین مالی برای فعالیت‌های عملیات نهاد است. اخذ جرایم و انجام عملیات آزمایشگاهی محیط‌زیستی از منابع درآمدی سازمان حفاظت محیط‌زیست می‌باشد که پیش‌بینی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ و مقایسه آن با سال‌های اخیر به شرح جدول ۳ است:

جدول ۳: ردیف‌های درآمدی حاصل از خدمات و جرایم تخریب و آلودگی محیط‌زیست (ارقام به میلیون ریال)

شماره طبقه‌بندی	عنوان درآمد	عملکرد ۱۳۹۹	مصوب ۱۴۰۰	عملکرد شش ماه ۱۴۰۰	لایحه ۱۴۰۱	درصد تغییر به سال ۱۴۰۰
۱۴۰۱۰۸	خدمات آزمایشگاهی	۱۱۳,۹۱۰	۶۵,۰۰۰	۶۱,۶۱۱	۱۰۰,۰۰۰	۵۴
۱۴۰۱۲۰	فروش سایر خدمات	۳۹,۴۷۱	۱۵۰,۰۰۰	۲۱,۵۰۶	۱۰۰,۰۰۰	-۳۳
۱۵۰۱۰۴	جرایم و خسارات زیست‌محیطی	۱۱۴,۴۸۸	۸۵,۰۰۰	۵۳,۹۸۶	۹۵,۰۰۰	۱۲
۱۵۰۱۳۲	اجرای قانون هوای پاک	۹۰۵	۵۰,۰۰۰	۶۳۴	۵۰,۰۰۰	۰
۱۵۰۱۳۳	وصول جریمه‌ها و خسارات قانون حفاظت، احیاء و مدیریت تالاب‌ها	۴,۰۰۰	۳۰,۰۰۰	۲,۰۰۰	۲۰,۰۰۰	-۳۳
۱۵۰۱۳۴	جرایم ماده (۲۱) قانون مدیریت پسماند	۱,۶۳۹	۱۰,۰۰۰	۷۹	۵,۰۰۰	-۵۰
۱۵۰۱۳۶	وصول جریمه‌ها و خسارات مربوط به آلودگی خاک موضوع ماده ۲۵ قانون حفاظت از خاک	۰	۱۰,۰۰۰	۴۶۵	۱۰,۰۰۰	۰
	جمع	۲۷۴,۴۱۳	۴۰۰,۰۰۰	۱۴۰,۲۸۱	۳۸۰,۰۰۰	-۵

منبع: گزارش عملکرد خزانه، قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور

نمودار ۱: مقایسه درآمدهای قابل تحقق قانون بودجه ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور

۱-۶- تحلیل و تبیین اعتبارات هزینه‌ای بخش (برحسب برنامه - دستگاه اجرایی و...) - ردیف‌های

متفرقه

جدول ۴: مقایسه اعتبارات هزینه‌ای عمومی سازمان حفاظت محیط‌زیست مندرج در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ و لایحه بودجه ۱۴۰۱ (ارقام به میلیون ریال)

شماره طبقه‌بندی	دستگاه اجرایی	مصوب سال ۱۴۰۰	لایحه ۱۴۰۱	درصد تغییر
۱۴۰۰۰۰	سازمان حفاظت محیط‌زیست	۱۲,۲۹۸,۳۰۵	۱۴,۶۷۹,۶۹۹	۲۳
۱۴۰۰۰۴	پژوهشکده محیط‌زیست	۵۳,۸۹۴		
۱۴۰۰۰۳	دانشکده محیط‌زیست	۲۵۱,۲۸۴	*	
	جمع کل	۱۲,۶۰۳,۴۸۳	۱۴,۶۷۹,۶۹۹	** ۲۳

* دانشکده محیط‌زیست بر اساس مصوبه شماره ۱۶۸۲۴۸۸ مورخ ۱۳۹۶/۱۱/۱۷ شورای عالی اداری و بخشنامه شماره ۱۷۱۰۵۰۹ مورخ ۱۳۹۶/۱۲/۰۲ سازمان اداری و استخدامی کشور منحل شده است و نیروهای شاغل در این دستگاه به سازمان حفاظت محیط‌زیست، پژوهشکده محیط‌زیست و سایر دستگاه‌ها منتقل شده‌اند؛ بنابراین ردیف اعتباری آن نیز از بودجه حذف گردید.

** درصد تغییر بدون در نظر گرفتن سرجمع اعتبارات دانشکده محیط‌زیست لحاظ شده است.

منبع: قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور

جدول ۵: مقایسه اعتبارات هزینه‌ای عمومی بخش محیط‌زیست در قانون سال ۱۴۰۰ و لایحه سال ۱۴۰۱ به تفکیک برنامه (ارقام به میلیون ریال)

شماره طبقه‌بندی	عنوان برنامه	مصوب سال ۱۴۰۰	لایحه ۱۴۰۱	درصد تغییر
۱۴۰۳۰۰۱۰۰۰	برنامه پایش و مدیریت آلاینده‌های محیط‌زیست	۲,۶۲۲,۰۶۶	۳,۹۲۳,۲۵۰	۵۰
۱۴۰۳۰۰۲۰۰۰	برنامه حفاظت، احیاء و بهسازی زیست‌بوم‌های تحت مدیریت	۸,۲۴۱,۱۳۹	۹,۴۴۴,۸۶۲	۱۵
۱۴۰۳۰۰۳۰۰۰	برنامه آموزش، توانمندسازی و ارتقای مشارکت‌های مردمی در حفظ و بهسازی محیط‌زیست	۱,۴۳۵,۱۰۰	۱,۱۶۲,۴۴۴	-۱۹
۱۴۰۵۰۰۲۰۰۰	برنامه پژوهش‌های علمی، فناوری و فن آفرینی	۳۰۵,۱۷۸	۱۴۴,۱۴۳	-۵۳*
جمع		۱۲,۶۰۳,۴۸۳	۱۴,۶۷۴,۶۹۹	۱۶

* ردیف اعتباری دانشکده محیط‌زیست بر اساس مصوبه شماره ۱۶۸۲۴۸۸ مورخ ۱۳۹۶/۱۱/۱۷ شورای عالی اداری و بخشنامه شماره ۱۷۱۰۵۰۹ مورخ ۱۳۹۶/۱۲/۰۲ سازمان اداری و استخدامی کشور منحل شده است.
منبع: قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور

جدول ۶: مقایسه اعتبارات متفرقه هزینه‌ای سازمان حفاظت محیط‌زیست مندرج در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ و لایحه بودجه ۱۴۰۱ (ارقام به میلیون ریال)

شماره طبقه‌بندی	دستگاه اجرایی	مصوب سال ۱۴۰۰	لایحه ۱۴۰۱	درصد تغییر
۱۴۰۰۰۰	سازمان حفاظت محیط‌زیست	۳۴۸,۳۰۴	۴۲۹,۵۷۰	۲۳

منبع: قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور

اعتبارات متفرقه جدول ۶ در موضوعات «کمک به صندوق ملی محیط‌زیست»، «اجرای قانون مدیریت پسماند»، «اجرای قانون حفاظت، احیاء و مدیریت تالاب‌های کشور»، «مطالعه و طراحی طرح نجات دریاچه ارومیه»، «تقویت تشکل‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد زیست‌محیطی» و «اجرای قانون هوای پاک» هزینه می‌شود.

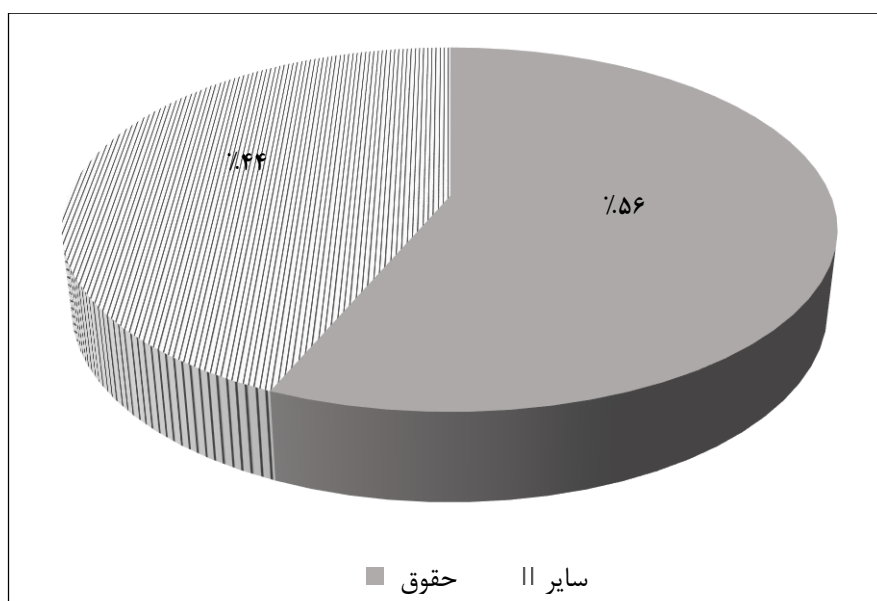
جدول ۷: مقایسه اعتبارات درآمد اختصاصی بخش محیط‌زیست مندرج در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ و لایحه بودجه ۱۴۰۱ (ارقام به میلیون ریال)

شماره طبقه‌بندی	دستگاه اجرایی	مصوب سال ۱۴۰۰			لایحه سال ۱۴۰۱		
		جمع	تملك	هزینه‌ای	جمع	تملك	هزینه‌ای
۱۴۰۰۰۴	پژوهشکده محیط‌زیست	۳۷,۵۰۰	۱۲,۵۰۰	۵۰,۰۰۰	۲۰,۰۰۰	۶۰,۰۰۰	۸۰,۰۰۰

*			۴۰,۰۰۰	۱۰,۰۰۰	۳۰,۰۰۰	دانشکده محیطزیست	۱۴۰۰۳
۸۰,۰۰۰	۲۰,۰۰۰	۶۰,۰۰۰	۹۰,۰۰۰	۲۲,۵۰۰	۶۷,۵۰۰	جمع کل	

* دانشکده محیطزیست بر اساس مصوبه شماره ۱۶۸۲۴۸۸ مورخ ۱۳۹۶/۱۱/۱۷ شورای عالی اداری و بخشنامه شماره ۱۷۱۰۵۰۹ مورخ ۱۳۹۶/۱۲/۰۲ سازمان اداری و استخدامی کشور منحل شده است.

منبع: قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور

نمودار ۲: نسبت حقوق و مزایا به سایر اعتبارات هزینه‌ای بر اساس لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور

۱-۶-۱- سایر اعتبارات هزینه‌ای

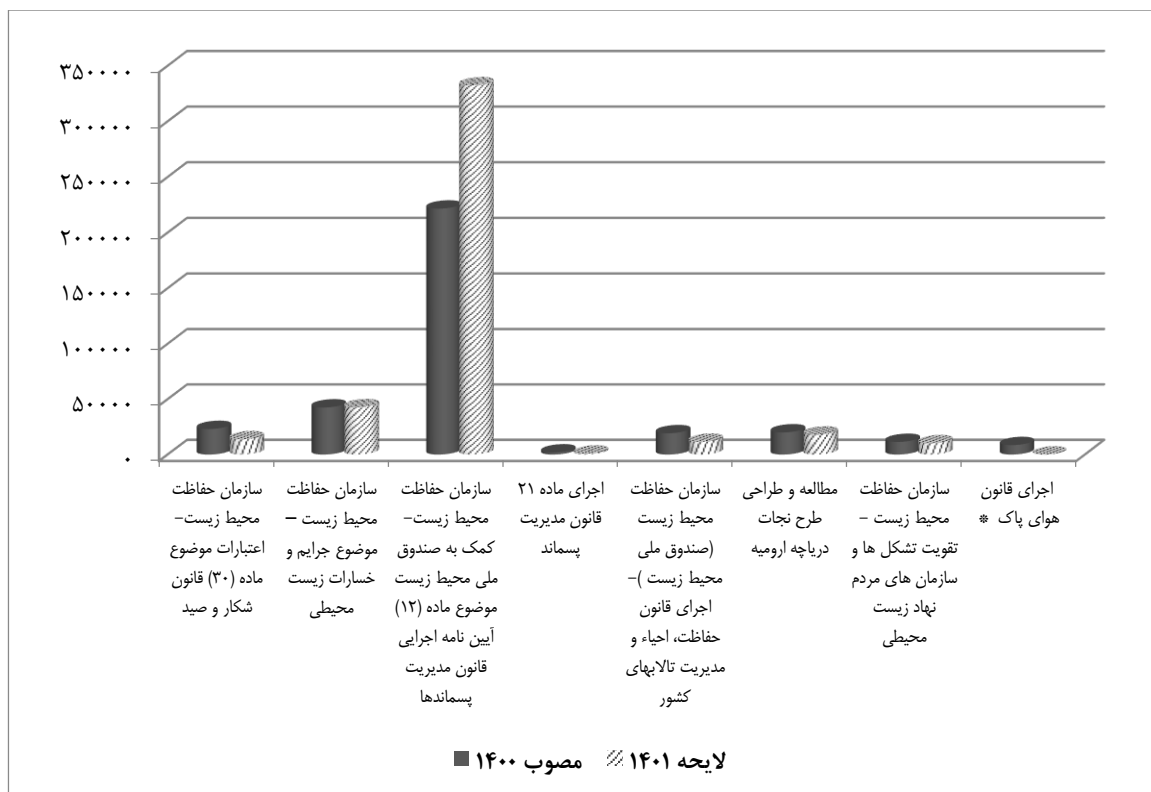
- فوق‌العاده نوبت کاری، حق مأموریت، جیره غذایی و حق ملبوس مأمورین اجرایی و محیط‌بانان با توجه به بیتوته ۱۸ شبانه‌روزی در مناطق صعب‌العبور
- بیمه مسئولیت و حمایت قضایی محیط‌بان طبق قانون حمایت قضایی و بیمه‌ای از مأموران یگان حفاظت محیطزیست و جنگل‌بانی (مصوب ۱۳۹۹/۰۳/۲۲)
- تعهدات سنوات گذشته و پیش‌بینی سال جاری مربوط به دیه و خسارات به محیط‌بانان آسیب‌دیده
- خسارت مربوط به باغداران، کشاورزان و افراد آسیب‌دیده از ناحیه حیات وحش
- هزینه سوخت خودروهای گشت‌زنی و پایش مناطق

جدول ۸: مقایسه ردیف‌های متفرقه بخش محیط‌زیست در لایحه بودجه ۱۴۰۱ و قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور (ارقام به میلیون ریال)

شمار طبقه‌بندی	موضوع ردیف متفرقه	مصوب ۱۴۰۰	لایحه ۱۴۰۱	درصد رشد
۷۳۰۰۶۸	سازمان حفاظت محیط‌زیست- اعتبارات موضوع ماده (۳۰) قانون شکار و صید	۲۳,۰۸۵	۱۳,۸۶۰	-۴۰
۷۳۰۰۶۹	سازمان حفاظت محیط‌زیست- موضوع جرائم و خسارات زیست‌محیطی	۴۲,۵۱۵	۴۲,۷۵۰	۱
۷۳۰۰۷۰	سازمان حفاظت محیط‌زیست- کمک به صندوق ملی محیط‌زیست موضوع ماده (۱۲) آیین‌نامه اجرایی قانون مدیریت پسماندها	۲۲۱,۶۱۶	۳۳۲,۴۶۰	۵۰
۷۳۰۰۷۱	اجرای ماده ۲۱ قانون مدیریت پسماند	۱,۹۰۰	۹۰۰	-۵۳
۷۳۰۰۷۲	سازمان حفاظت محیط‌زیست (صندوق ملی محیط‌زیست)- اجرای قانون حفاظت، احیاء و مدیریت تالاب‌های کشور	۱۹,۲۳۸	۱۱,۵۲۰	-۴۰
۷۵۰۰۳۱	مطالعه و طراحی طرح نجات دریاچه ارومیه	۲۰,۰۰۰	۱۸,۰۰۰	-۱۰
۷۵۰۰۳۲	سازمان حفاظت محیط‌زیست- تقویت تشکل‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد زیست‌محیطی	۱۱,۴۰۰	۱۰,۲۶۰	-۱۰
۵۳۰۰۸۱	اجرای قانون هوای پاک	۸,۵۵۰	*	
	جمع	۳۴۸,۳۰۴	۷۲۹,۷۵۰	۲۳

*اجرای قانون هوای پاک با توجه به اقدامات انجام شده در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ توضیح داده خواهد شد.

منبع: قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور

نمودار ۳: مقایسه ردیف‌های متفرقه در لایحه بودجه ۱۴۰۱ و قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور

۱-۶-۲- اجرای قانون هوای پاک

در اجرای قانون هوای پاک، با توجه به جرائم و درآمدهای پیش‌بینی شده در آن (از قبیل مواد ۳، ۶، ۷، ۸ و ...) و از طرف دیگر تکالیف سازمان حفاظت محیط‌زیست و سایر دستگاه‌های اجرایی مربوط از محل برگشت این درآمدها (در ماده ۳۳)، در لایحه ۱۴۰۱ ردیف درآمدی ۱۵۰۱۳۲ علاوه بر سازمان حفاظت محیط‌زیست برای «نیروی انتظامی جمهوری اسلامی» و «وزارت کشور- سازمان شهرداری‌ها» ایجاد شده است.

جدول ۹: دستگاه‌های مشمول ردیف درآمدی حاصل از اجرای قانون هوای پاک در لایحه بودجه ۱۴۰۱

شماره ردیف درآمدی	عنوان ردیف درآمدی	دستگاه اجرایی	مبلغ (میلیون ریال)
۱۵۰۱۳۲	درآمد حاصل از اجرای قانون هوای پاک	سازمان حفاظت محیط‌زیست	۵۰,۰۰۰
		نیروی انتظامی جمهوری اسلامی	۳,۰۰۰,۰۰۰
		وزارت کشور- سازمان شهرداری‌ها	۱۵۰,۰۰۰
جمع کل			۳,۲۰۰,۰۰۰

منبع: لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور

ردیف متناظر درآمد- هزینه مربوطه در جدول (۹) برآورد اعتبارات ردیف‌های متفرقه لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ بر اساس الزامات قانون به این شرح پیش‌بینی و لحاظ شد.

جدول ۱۰: مشخصات ردیف درآمدی حاصل از اجرای قانون هوای پاک در لایحه بودجه ۱۴۰۱

شماره ردیف	عنوان	مبلغ (میلیون ریال)
۵۳۰۰۰۰-۸۱	اجرای قانون هوای پاک*	۳,۲۰۰,۰۰۰**

* ابلاغ هر یک از دستگاه‌های مسئول در اجرای قانون هوای پاک بر اساس قانون مذکور و آیین‌نامه‌های مربوطه مشخص خواهد شد.

** در اجرای ماده (۳۳) قانون هوای پاک بیست درصد (۲۰٪) از وجوه مذکور از طریق مؤسسه عمومی غیردولتی صندوق ملی محیط‌زیست به منظور ارائه تسهیلات به منابع آلاینده هوا جهت رفع و یا کاهش آلودگی هوا اختصاص می‌یابد.

منبع: لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور

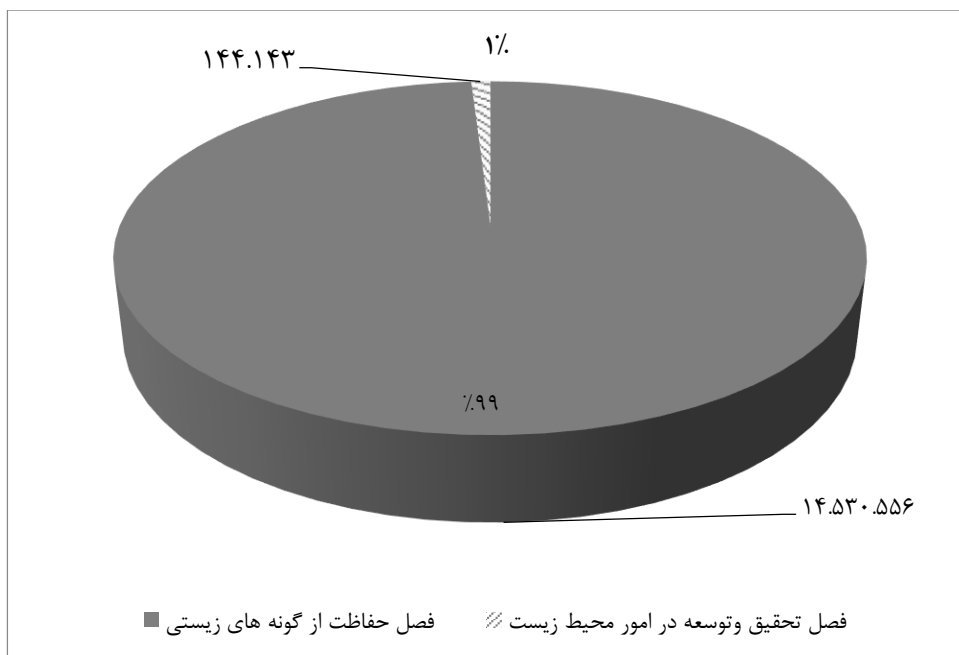
۷-۱- تحلیل و تبیین نماگرهای مالی بخش (رشد سالیانه - سهم برنامه‌ها - سهم فصل از امور بودجه عمومی)

اعتبار هزینه‌ای و تملک دارائی‌های سرمایه‌ای بخش محیط‌زیست از محل منابع عمومی دولت و سهم و تغییرات آن در سال ۱۴۰۱ به شرح جدول ۱۱ است:

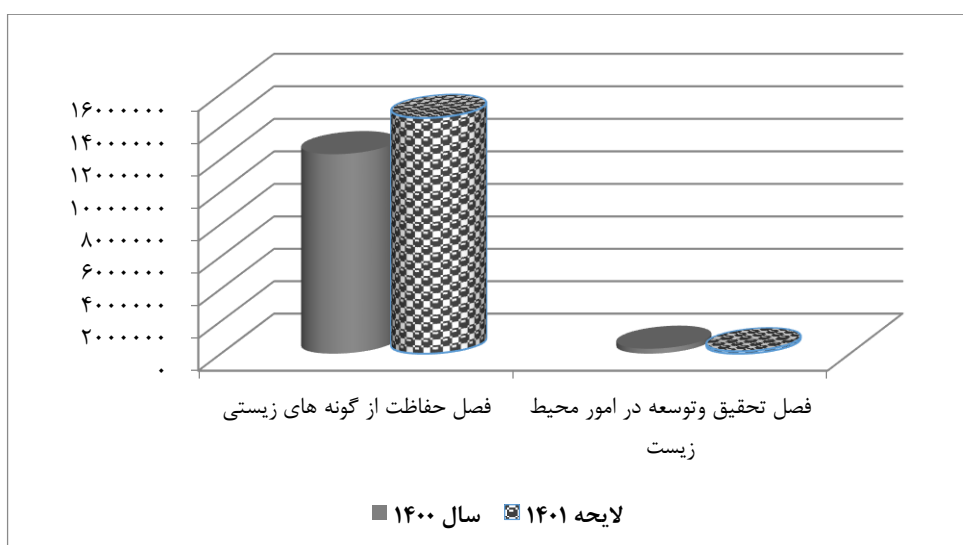
جدول ۱۱: مقایسه امور، فصل و برنامه‌های هزینه‌ای عمومی بخش محیط‌زیست- هزینه‌ای در لایحه بودجه ۱۴۰۱ در مقایسه با سال ۱۴۰۰ (ارقام به میلیون ریال)

عنوان	مصوب سال ۱۴۰۰	لایحه سال ۱۴۰۱	درصد رشد ۱۴۰۱ نسبت به ۱۴۰۰
امور محیط‌زیست	۱۲,۶۰۳,۴۸۳	۱۴,۶۷۴,۶۹۹	۱۶
فصل حفاظت از گونه‌های زیستی	۱۲,۲۹۸,۳۰۵	۱۴,۵۳۰,۵۵۶	۱۸
برنامه پایش و مدیریت آلاینده‌های محیط‌زیست	۲,۶۲۲,۰۶۶	۳,۹۲۳,۲۵۰	۵۰
برنامه حفاظت، احیاء و بهسازی زیست‌بوم‌های تحت مدیریت	۸,۲۴۱,۱۳۹	۹,۴۴۴,۸۶۲	۱۵
برنامه آموزش، توانمندسازی و ارتقای مشارکت‌های مردمی در حفظ و بهسازی محیط‌زیست	۱,۴۳۵,۱۰۰	۱,۱۶۲,۴۴۴	-۱۹
فصل تحقیق و توسعه در امور محیط‌زیست	۳۰۵,۱۷۸	۱۴۴,۱۴۳	-۵۳
برنامه پژوهش‌های علمی، فناوری و فن آفرینی	۳۰۵,۱۷۸	۱۴۴,۱۴۳	-۵۳

منبع: قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور

نمودار ۴: سهم فصول مختلف در بخش به درصد

نمودار ۵: مقایسه اعتبار فصول مختلف بخش

۸-۱- تحلیل و تبیین اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای بخش

در جدول ۱۲ وضعیت اعتباری برنامه‌های مرتبط با فصول مربوط به محیط‌زیست قابل مشاهده است. مطابق اطلاعات جدول ۱۰، بیشترین سهم اعتباری مربوط به برنامه حفاظت، احیاء و بهسازی زیست‌بوم‌های تحت مدیریت است.

جدول ۱۲: اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای بخش محیط‌زیست به تفکیک فصل و برنامه در لایحه بودجه ۱۴۰۱ (ارقام به میلیون ریال)

شماره طبقه‌بندی دستگاه	عنوان دستگاه	شماره طبقه‌بندی	عنوان فصل/برنامه	پیشنهاد لایحه ۱۴۰۱
۱۴۰۰۰۰	سازمان حفاظت محیط‌زیست	۱۴۰۳۰۰۰۰۰۰	فصل حفاظت از محیط‌زیست	۶۳۰۳۳۵۰
		۱۴۰۳۰۰۱۰۰۰	برنامه پایش و مدیریت آلاینده‌های محیط‌زیست	۵۶۴۷۷۰
		۱۴۰۳۰۰۲۰۰۰	برنامه حفاظت، احیاء و بهسازی زیست‌بوم‌های تحت مدیریت	۵۲۴۳۷۲۰
		۱۴۰۳۰۰۳۰۰۰	برنامه آموزش، توانمندسازی و ارتقای مشارکت‌های مردمی در حفظ و بهسازی محیط‌زیست	۴۹۴۸۶۰
		۱۴۰۵۰۰۰۰۰۰	فصل تحقیق و توسعه در امور محیط‌زیست	۰
		۱۴۰۵۰۰۲۰۰۰	برنامه پژوهش‌های علمی، فناوری و فن‌آفرینی	۰
جمع کل بخش محیط‌زیست				۶۳۰۳۳۵۰

منبع: سازمان برنامه و بودجه کشور، قانون بودجه سال ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

۹-۱- بررسی و تحلیل اصلاحات ساختاری در بودجه دستگاه‌های بخش

از تفاوت طرح‌های سازمان حفاظت محیط‌زیست در مقایسه با مصوب سال ۱۴۰۰ در حذف/ادغام یک طرح (با عنوان مطالعات جامع مدیریت مقابله با ریزگردها و پدیده گرد و غبار و تغییر اقلیم) و ایجاد طرح مستقل (از طریق ادغام پروژه‌های مرتبط با عنوان طرح بررسی و حفاظت محیط‌زیست انسانی) است. با توجه به سیاست‌های اتخاذ شده مبنی بر یکپارچه‌سازی طرح‌های تملکی تعمیرات اساسی و تأمین تجهیزات و ماشین‌آلات، طرح مزبور در پژوهشکده محیط‌زیست نیز با توجه به اینکه پژوهشکده ذیل سازمان حفاظت محیط‌زیست است، در طرح مشابه دستگاه اصلی ادغام شد.

۱۰-۱- مهم‌ترین ویژگی‌های بودجه بخش در سال آتی

از نکات برجسته بودجه‌ای بخش و از مهم‌ترین تحولات در طرح‌های تملک دارایی سرمایه‌ای این بخش می‌توان به کاهش برنامه‌های بخش محیط‌زیست از ۴ فصل و ۶ برنامه به ۲ فصل و ۴ برنامه اشاره کرد. از دیگر موارد که در بالا نیز از آن یاد شد ادغام دو طرح مستقل «مطالعه و حفاظت محیط‌زیست انسانی» و «مطالعات جامع مدیریت مقابله با ریزگردها و پدیده گرد و غبار و تغییر اقلیم» و تشکیل طرح جدید با عنوان

«مطالعه و حفاظت محیط زیست انسانی» با پیش بینی اعتباری معادل ۷۲۶۴۰ میلیون ریال است؛ بنابراین، از عمده ترین نتایج هدف گذاری شده ناشی از اجرای بودجه سال ۱۴۰۱ در حوزه محیط زیست می توان موارد زیر را برشمرد:

- رشد ۳۶,۵ درصدی اعتبارات تملک دارایی های سرمایه ای
- رشد ۶۰,۱ درصدی اعتبار طرح تجهیزات یگان حفاظت و اطفاء حریق با پیش بینی اعتباری بالغ بر ۲۳۳۳ میلیارد ریال برای مناطق تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط زیست
- رشد حدود ۱۶,۷ درصدی حفاظت، پایش و احیای تالابها و رودخانه های در معرض خطر کشور
- رشد ۳۴,۵ درصدی اعتبار برنامه های اجرایی آموزش و پیام رسانی محیط زیستی
- پایش و مدیریت مستمر آلاینده های محیط زیست
- حفاظت، احیاء و بهسازی زیست بوم های تحت مدیریت

۱۱-۱- ترسیم نقش بخش خصوصی در فعالیت های بخش

با توجه به حاکمیتی بودن وظایف حوزه حفاظت محیط زیست، اقدامات محوله قابل واگذاری به بخش خصوصی نبوده و صرفاً برخی از وظایف در قالب استفاده از جوامع محلی قابل انجام است که در لایحه بودجه تأثیرگذار نیست.

۱۲-۱- مهم ترین اقدامات و عملیات اولویت دار در فعالیت های بخش

از مهم ترین اقدامات و عملیات اولویت دار در حوزه محیط زیست می توان به موارد زیر اشاره کرد:

- توسعه روش های نوین و مردمی در حفاظت اکوسیستم
- ایجاد نظام مدیریت عملکرد فرابخشی محیط زیست با کنترل و تأیید منابع اعتباری مرتبط توسط سازمان حفاظت محیط زیست با همکاری سازمان برنامه و بودجه کشور
- ایجاد نظام ارزش گذاری اقتصادی محیط زیست و تعیین هزینه های ناشی از خسارات و آلاینده های محیط زیست مبتنی بر حسابداری منابع زیستی
- سازگار کردن طرح ها و پروژه های توسعه ای متناسب با توان اکولوژیک سرزمین
- استفاده از تجهیزات نوین در پایش اکوسیستم ها و حفاظت از منابع طبیعی

۲- بررسی طرح‌ها و پروژه‌های ذیل فصول در هر بخش

۱-۲- مهم‌ترین تنگناها و مشکلات اجرایی طرح‌ها و پروژه‌های بخش

با توجه به حاکمیتی بودن فعالیت‌ها و عملیات حفاظت محیط‌زیست و وابستگی بخش به منابع عمومی دولت، از مهم‌ترین مشکلات و تنگناهای اجرای طرح‌های مرتبط، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- در تعارض بودن عملیات و اقدامات حفاظتی سازمان حفاظت محیط‌زیست، به‌ویژه در مناطق تحت مدیریت با خواست‌ها و اقدامات بهره‌برداران عرفی و جوامع محلی به‌ویژه دامداران سنتی که عمدتاً به منافع فردی توجه دارند.
- بی‌ثباتی و افزایش بی‌رویه قیمت‌های اجرای عملیات
- نبود امکان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی برای طرح‌ها و پروژه‌های حوزه محیط‌زیست و اتکای کامل آن‌ها به بودجه عمومی دولت
- تغییرات اقلیمی و به‌ویژه بروز خشکسالی‌های متوالی و تأثیر آن بر پوشش گیاهی مناطق، تالاب‌ها و حیات وحش
- ناهماهنگی برنامه‌های آب و کشاورزی و اثرات نامطلوب آنها بر مناطق تحت مدیریت مرتبط
- استقرار شرکت‌های اکتشاف و بهره‌برداری معدنی و بعضاً راه‌سازی در برخی مناطق، به‌ویژه در داخل محدوده‌ها، حریم‌های مناطق تحت مدیریت به‌خصوص در پارک‌های ملی و تعارضات آنها با برنامه‌ها و عملیات اجرایی مرتبط

۲-۲- راهکارهای خروج از تنگناها در زمینه طرح‌ها و پروژه‌های بخش

- کارآمد کردن نظام سیاست‌گذاری، حکمرانی، تنظیم‌گری و مدیریت محیط‌زیست.
- حفاظت از منابع و تنوع زیستی و احیا و حفاظت اکوسیستم‌ها و زیست‌بوم‌های حساس و تخریب شده.
- توسعه روابط و همکاری‌های بین‌المللی زیست‌محیطی.
- توسعه تحقیقات، نوآوری و فناوری‌های اولویت‌دار کشور.
- حفاظت و بهبود منابع آب کشور از طریق دستگاه‌های ذی‌ربط.
- بهره‌ور کردن تولید، انتقال، توزیع و مصرف انرژی.
- پیشگیری از انواع آلودگی‌ها، کنترل و کاهش عوامل آلاینده و تهدیدکننده هوا.
- فرهنگ‌سازی و توانمندسازی مردم و جوامع محلی و بهره‌برداران عرفی.

۲-۳- اولویت‌ها در طرح‌ها و پروژه‌های بخش

همان‌طور که پیش‌تر نیز ذکر شد طرح‌ها و پروژه‌های حوزه محیط‌زیست در زمره طرح‌ها و عملیات حاکمیتی قرار دارند. از این‌رو، طرح‌های تعریف شده در اولویت اول دستگاه اجرایی مربوطه هستند.

۲-۴- تعداد طرح‌ها و پروژه‌های حوزه محیط‌زیست (تعداد طرح‌ها بر حسب برنامه در دستگاه‌های

اجرایی بخش)

سازمان حفاظت محیط‌زیست و دستگاه‌های تابعه (پژوهشکده حفاظت محیط‌زیست)، در قانون بودجه سال ۱۴۰۰، تعداد ۱۴ فقره طرح تملکی را با اعتباری معادل ۴۶۱۸۰۰۰ میلیون ریال در دست اجرا داشتند که بر اساس لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ این اعتبارات در قالب ۱۲ فقره طرح و مبلغی معادل ۶۳۰۳۳۵۰ میلیون ریال (با رشد ۳۶/۵ درصد) ادامه خواهند یافت. تفاوت این طرح‌ها در مقایسه با مصوب سال ۱۴۰۰ در حذف/ ادغام یک طرح (با عنوان مطالعات جامع مدیریت مقابله با ریزگردها و پدیده گرد و غبار و تغییر اقلیم) و ایجاد طرح مستقل (از طریق ادغام پروژه‌های مرتبط با عنوان طرح بررسی و حفاظت محیط‌زیست انسانی) است. با توجه به سیاست‌های اتخاذ شده مبنی بر یکپارچه‌سازی طرح‌های تملکی تعمیرات اساسی و تأمین تجهیزات و ماشین‌آلات، طرح مذکور در پژوهشکده محیط‌زیست نیز با توجه به اینکه پژوهشکده ذیل سازمان حفاظت محیط‌زیست است، در طرح مشابه دستگاه اصلی ادغام شد.

۲-۵- نحوه تأمین مالی و طرح‌ها و پروژه‌های بخش

تأمین منابع مالی طرح‌های اجرایی، مطالعاتی و پژوهشی بخش محیط‌زیست با توجه به ماهیت حاکمیتی آنها، تماماً با استفاده از منابع عمومی دولت انجام می‌پذیرند. با این حال در چارچوب قوانین و مقررات جاری کشور و ظرفیت‌های موجود از دیگر روش‌های تأمین مالی نیز استفاده می‌شود. مهم‌ترین آنها استفاده از منابع صندوق توسعه ملی (در قالب تسهیلات) و بعضاً فاینانس داخلی (به منظور استفاده از ظرفیت و منابع بانکی کشور در قالب عقود اسلامی برای اجرای کامل و یا تکمیل طرح‌ها) و همچنین استفاده از کمک‌های بین‌المللی خارجی را می‌توان نام برد.

شایان ذکر است استفاده از درآمدهای اختصاصی برای پژوهشکده مرتبط نیز علاوه بر استفاده از منابع اعتباری مذکور، با توجه به ارقام پیش‌بینی شده امکان‌پذیر می‌باشد.

دستگاه اجرایی حوزه محیط‌زیست بر اساس لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ سازمان حفاظت محیط‌زیست است که در قالب ۲ فصل و ۴ برنامه فعالیت می‌کنند. با توجه به جدول، برنامه حفاظت، احیاء و بهسازی زیست‌بوم‌های تحت مدیریت با رشد بالغ بر ۴۵ درصد بالاترین افزایش را در این حوزه داشته است. علت آن هم رشد اعتبار پیش‌بینی شده برای حفاظت، پایش و احیاء مناطق چهارگانه تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط‌زیست است.

۲-۶- تحلیل و تبیین اعتبارات تملک دارائی‌های سرمایه‌ای طرح‌ها و پروژه‌ها بر حسب برنامه -

دستگاه اجرایی بخش

حفاظت از محیط‌زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (اصل پنجاهم)، وظیفه عمومی تلقی شده و بر این اساس نیز تأکید گردیده است که فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن نباید آلودگی محیط‌زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن را در پی داشته باشند. این تمهید، در تدوین لایحه سال ۱۴۰۱ به‌گونه‌ای است که بتوان گامی مهم در جهت توسعه پایدار کشور، کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای، بهسازی محیط‌زیست و حفاظت حیات وحش داشته باشد. برنامه‌ها و اقدامات پیش‌بینی شده عبارتند از:

- حفاظت و احیای تالاب‌ها، با اعتباری معادل ۱۱۶۷ میلیارد ریال (رشد ۱۶,۷ درصدی).
 - تقویت جدی اعتبارات مربوط به حفاظت و احیای مناطق چهارگانه تحت مدیریت و حیات وحش به میزان ۱۲۷۲ میلیارد ریال (دارای رشدی معادل ۷۰,۷ درصد).
 - ارتقای سطح حفاظت از مناطق از طریق تجهیز پاسگاه‌های حفاظتی، هوشمندسازی حفاظت و تأمین تجهیزات مورد نیاز محیط‌بانان و یگان حفاظت محیط‌زیست با اعتباری بالغ بر ۲۳۳۳ میلیارد ریال و رشد اعتباری بالغ بر ۶۰ درصد نسبت به سال جاری.
 - ایجاد سیستم‌های کنترل و پایش آلودگی‌ها و حفاظت از محیط‌زیست انسانی با اعتباری معادل ۵۶۵ میلیارد ریال.
 - تقویت اعتبارات مربوط به حوزه آموزش و پیام‌رسانی زیست‌محیطی با رویکرد استفاده از ظرفیت‌های نهادها و جوامع محلی با اعتباری معادل ۳۶۳ میلیارد ریال (رشد ۳۵ درصدی).
 - پیش‌بینی ۲۰ درصد از منابع حاصل از عوارض آلاینده‌گی موضوع عوارض سبز ماده (۲۷) قانون مالیات بر ارزش افزوده و اختصاص آن به صندوق ملی محیط‌زیست به منظور اعطای تسهیلات و حمایت‌های مالی برای کاهش آلودگی‌ها زیست‌محیطی و جلوگیری از تخریب محیط‌زیست در همان شهرستان.
- در جدول شماره ۱۳ اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای حوزه محیط‌زیست در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ بر حسب طرح‌ها و برنامه آمده است.

جدول ۱۳: اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌های بخش برحسب طرح‌ها برنامه- دستگاه لایحه سال ۱۴۰۱

عنوان دستگاه	شماره طبقه‌بندی طرح	عنوان طرح	مصوب ۱۴۰۰	لایحه سال ۱۴۰۱	درصد تغییر
سازمان حفاظت محیط‌زیست	۱۴۰۳۰۰۱۰۱۲	ایجاد سیستم‌های کنترل و پایش آلودگی‌های محیط‌زیست	۵۰۰۰۰۰	۴۹۲۱۳۰	-۱,۶
	۱۴۰۳۰۰۱۰۰۲	مطالعه و حفاظت محیط‌زیست انسانی	۷۵۰۰۰	۷۲۶۴۰	-۳,۱
	۱۴۰۳۰۰۱۰۰۶	مطالعات جامع مدیریت مقابله با ریزگردها و پدیده گرد و غبار و تغییر اقلیم	۲۰۰۰۰	۰	-
	۱۴۰۴۰۰۱۰۰۲	حفاظت، پایش و احیاء تالاب‌ها و رودخانه‌های در معرض خطر	۱۰۰۰۰۰۰	۱۱۶۶۸۰۰	۱۶,۷
	۱۴۰۴۰۰۲۰۰۱	حفاظت، پایش و احیاء مناطق چهارگانه تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط‌زیست	۱۷۰۰۰۰	۶۷۱۹۲۰	۲۹۵,۲
	۱۴۰۳۰۰۲۰۱۰	تأمین تجهیزات یگان حفاظت و اطفاء حریق مناطق تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط‌زیست	۱۴۵۸۰۰۰	۲۳۳۳۵۶۰	۶۰,۱
	۱۴۰۴۰۰۲۰۰۷	حفاظت پارک‌های ملی گلستان و زیست‌کره دنا	۲۰۰۰۰۰	۱۹۰۶۸۰	-۴,۷
	۱۴۰۴۰۰۲۰۰۲	حفاظت از تنوع زیستی و حیات وحش	۳۵۰۰۰۰	۳۶۳۲۰	۳,۸
	۱۴۰۵۰۰۱۰۰۱	ارزش‌گذاری اقتصادی منابع محیط‌زیستی	۲۵۰۰۰	۴۵۴۰۰	۸۱,۶
	۱۴۰۵۰۰۱۰۰۴	تعمیرات اساسی و تأمین تجهیزات و ماشین‌آلات	۴۰۰۰۰۰	۴۷۲۱۶۰	۱۸
	۱۴۰۵۰۰۱۰۰۲	تدوین و اجرای برنامه آموزشی و پیام‌رسانی زیست‌محیطی	۲۷۰۰۰۰	۳۶۳۲۰	۳۴,۵
	۱۴۰۵۰۰۱۰۰۳	ایجاد نظام جامع آمار و اطلاعات زیست‌محیطی کشور	۹۰۰۰۰	۱۰۴۴۲۰	۱۶
	۱۸۰۳۰۰۱۰۰۹	تأمین فضاهای آموزشی و کمک‌آموزشی	۴۰۰۰۰	۲۷۲۴۰	-۳۱,۹
	۱۴۰۵۰۰۲۰۰۱	تعمیرات اساسی و تأمین تجهیزات و ماشین‌آلات پژوهشکده محیط‌زیست	۲۰۰۰۰	۰	-
جمع			۴۶۱۸۰۰۰	۶۳۰۳۳۵۰	۳۶,۵

منبع: قانون بودجه سال ۱۴۰۰ و لایحه سال ۱۴۰۱

۲-۷- طرح‌ها و پروژه‌هایی که در سال ۱۴۰۱ به بهره‌برداری می‌رسد

با توجه به عملیات تعریف شده برای طرح‌های حوزه محیط‌زیست و ماهیت استمرار آنها، در سال ۱۴۰۱ هیچ‌یک از طرح‌های این حوزه نهایی نخواهد شد.

منابع

- ماده واحده قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور، سازمان برنامه و بودجه کشور، ۱۴۰۰
- ماده واحده لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور، سازمان برنامه و بودجه کشور، ۱۴۰۱
- گزارش عملکرد قانون برنامه ششم توسعه در سال ۱۳۹۹، سازمان برنامه و بودجه کشور، ۱۳۹۹
- قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی کشور قانون برنامه پنجساله ششم توسعه جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۹۵/۱۲/۱۴ مجلس شورای اسلامی)، سازمان برنامه و بودجه کشور، ۱۳۹۶